

Gairės DVT lokalizavimui: švietimas ir nelygybė

Darnaus vystymosi tikslų lokalizavimas ir kompetencijų stiprinimas (LoCab)

Gairės DVT lokalizavimui: švietimas ir nelygybė

2018

Darnaus vystymosi tikslų lokalizavimas ir kompetencijų stiprinimas (LoCab)

Pagrindinis iššūkis apjungiantis tarptautinę migraciją ir Darnaus vystymosi tikslus (DVT) Centrinėje ir Rytų Europoje (įskaitant ir Lietuvą) yra tas, kad prieglobsčio, migracijos ir integracijos politika neatspindi ir nelocalizuoja DVT nacionaliniame lygmenyje, tuo metu strategijos skirtos darniam vystymuisi neatspindi tarptautinės migracijos problematikos ir konteksto.

Dėl to, pagrindinis LoCab **tikslas** yra kelti sąmoningumą, atskleidžiant ryšius tarp nelygybės kompleksiskai įtraukiant tarptautinės migracijos klausimus, taip skatinant vietos veikėjus lokalizuoti DVT.

Pagrindiniai „LoCab“ projekto **uždaviniai**:

- Kelti savivaldos lygmenyje dirbančių valstybinių institucijų ir nevyriausybinų organizacijų (NVO) atstovų sąmoningumą atskleidžiant ryšius tarp tarptautinės migracijos ir DVT;
- Surinkti gerosios praktikos pavyzdžius susijusius su DVT lokalizavimu;
- Identifikuoti ir atlikti poreikių vertinimą;
- Vystyti gaires politinėms priemonėms skirtoms DVT lokalizavimui;
- Stiprinti kompetencijas ir sukurti nacionalinę koaliciją.

Sąmoningumo kėlimas ir kompetencijų stiprinimas vyks pagal planą susidedantį iš šių veiklų:

- **4 seminarai**, kurių metu bus aptariama nelygybės problematika ir jos ryšys su tarptautine migracija. Seminarus numatyta vesti didžiausių Lietuvos miestų savivaldybėse (Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Panevėžyje). Mokymai grindžiami poreikiu įvertinti šios temos supratimą vietos lygmenyje; identifikuoti vietinių veikėjų atliekamas praktikas ir susijusias veiklas; nustatyti spragas ir įvertinti specifinius vietos lygmens poreikius; vystyti tolesnės politines priemones.
- **Informacijos apsisiekimo su politikos formuotojais** metu pateiktos ir aptartos gairės įgalinančios lokalizuoti DVT per lygių galimybių ir migracijos politiką. Taip pat, apsisiekimo metu pristatytas „Gairių politikai dokumentas ir rekomendacijų paketas“ (šis dokumentas) leidžiantis lokalizuoti DVT savivaldybės strateginiuose planavimo dokumentuose.

Projeką įgyvendina
Diversity Development Group
www.diversitygroup.lt

Daugiau informacijos:

Dr. Karolis Žibas,
karolis@diversitygroup.lt
Jogaila Vaitekaitis
jogaila.vaitekaitis@fsf.stud.vu.lt

“LoCaB” yra finansuojamas projekto “Kurk darnią Europą visiems” (angl. [Make Europe Sustainable for All](#)), kurio tikslas - skatinti “Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m.” įgyvendinimą ES, stiprinant pilietinės visuomenės tinklus, dirbančius su DVT įgyvendinimu visoje ES, viešinti visuomenės ir politiniams lyderiams vietos, nacionaliniu ir Europos lygmeniu, jog DVT įgyvendinimas yra itin svarbus siekiant įtraukios bei tvarios ateities visiems žmonėms bei planetai.

Gairės DVT lokalizavimui: švietimas ir nelygė

Šis dokumentas – tai sąsajų tarp nelygės ir švietimo santrauka, leidžianti pamatyti ryšius tarp skirtingų politikos sričių, procesų (socialinės politikos, nelygės mažinimo, švietimo, sąmoningumo, kt.) ir Darnaus vystymosi tikslų, bei pažvelgti į opias Lietuvai problemas per globalią Darnaus vystymosi darbotvarkę iki 2030 m.

Dokumentas buvo parengtas organizuojant seminarus, renkant informaciją ir konsultuojantis su vietos bendruomenėmis, nevyriausybinėmis organizacijomis ir savivaldybėmis Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Panevėžyje. Seminaruose buvo siekiama atskleisti temų, susijusių su Darnaus vystymosi darbotvarkę iki 2030 m., supratimą, taip pat identifikuoti vietinių veikėjų atliekamas praktikas ir susijusias veiklas, nustatyti spragas ir įvertinti specifinius vietos lygmens poreikius. Galiausiai, 2018 m. spalio 12 dieną buvo inicijuotas informacijos apsikeitimo su politikos formuotojais seminaras, kurio metu buvo pateiktos ir aptartos gairės, įgalinančios lokalizuoti DVT per nelygės mažinimo ir švietimo politikas.

Dokumento autoriai:

Dr. Karolis Žibas: karolis@diversitygroup.lt

Jogaila Vaitekaitis: jogaila.vaitekaitis@fsf.stud.vu.lt

Vietoje įvado: darnus vystymas(is) per darnią politiką ir visuomenę

Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 m. rodo ne tik tokių XXI a. iššūkių, kaip skurdas, nelygybė, migracija ir kt., svarbą, bet ir jų kompleksiskumą bei tarpusavio sąsajas. Vienas esminių Darnaus vystymosi tikslų (DVT) – identifikuoti iššūkius ir pateikti rodiklius, kurių valstybės siekia (sieks) ateinančius du dešimtmečius. Vis dėlto, iššūkių, tikslų ir rodiklių identifikavimas dar nėra sėkmės garantas. Ypač svarbu, kaip šalys lokalizuoja globalių iššūkių sprendimo instrumentus, didina visuomenių sąmoningumą apie pasaulinių problemų mastą ir jų tarpusavio sąsajas regioniniame, nacionaliniame ir vietos lygmenyse, ir, galiausiai, vertina Darnaus vystymosi darbotvarkės pasiekimus.

Glokalizacija¹ ir sąmoningumas arba jo nebuvimas...

Žvelgiant į Lietuvoje atliktus tyrimus² apie Darnaus Vystymosi darbotvarkės įgyvendinimą, galima pastebėti šias tendencijas, būdingas ir kitoms šalims Centrinėje bei Rytų Europoje:

- Globaliame lygmenyje vyraujantys hiperkompleksiniai procesai ir iššūkiai sprendžiami fragmentiškomis politikos priemonėmis nacionaliniame lygmenyje. Šios priemonės dar labiau išsiskaido vietos lygmenyje tiek dėl institucinės subordinacijos, tiek viešosios politikos įgyvendinimo infrastruktūros nelankstumo. Kitaip tariant, teorijoje Darnaus vystymosi darbotvarkė pateikia holistinį požiūrį į problemų sprendimą, tačiau praktikoje DVT integravimas (angl. *mainstreaming*) išskaidomas į atskiras politines priemones, neakcentuojant procesų ir iššūkių tarpusavio sąsajų bei priklausomumo. Tai reiškia, kad Darnaus vystymosi darbotvarkė įgyvendinama ne visai darniomis politikos strategijomis. Kaip iliustratyvius pavyzdžius galima pateikti *nelygybės, švietimo ir tarptautinės migracijos* klausimus, kuriems Darnaus vystymosi darbotvarkėje yra teikiamas itin didelis dėmesys (plačiau, žr.: „Nuo (ne)sąmoningumo link sąmoningumo: glokalizacija).

- Vienas iš didžiausių iššūkių Lietuvai ir visam Centrinės ir Rytų Europos regionui – sąmoningumo trūkumas ne tik suvokiant tokius globalius iššūkius, kaip

nelygybė, skurdas ir klimato kaita, bet ir šių procesų pasekmes: prieglobstį, tarptautinę migraciją, prekybą žmonėmis ir modernią vergovę. Siekiant darnios visuomenės, būtina įgyvendinti darnią politiką, o kartu ir turėti visuomenės palaikymą ne tik savaime suprantamiems, bet ir visuomenei jautriems klausimams. Tai reiškia, kad Globalus švietimas darniam vystymuisi ir jo instrumentai turi tapti kertinis (horizontalus) sąmoningumo kėlimo elementas. Šiuo atveju Globalus švietimas leidžia į pasaulinius procesus pažvelgti per nacionalinių iššūkių perspektyvą, ir atvirkščiai. Kitaip tariant, Darnaus vystymosi darbotvarkės įgyvendinimas yra įmanomas per holistinį požiūrį, kritinį mąstymą ir, galiausiai, darnią politiką, kaip holistinio požiūrio ir kritinio mąstymo, rezultata.

„Vargu bau ar galima tikėtis visuomenės sąmoningumo, kai trečdalis žmonių gyvena skurdo ir socialinės atskirties rizikoje“

Remiantis Eurobarometer (2017)³ duomenimis, tik 27% respondentų iš Lietuvos girdėjo apie DVT ir tik 6% gali pasakyti, kokie tie tikslai. Aplinkosaugos klausimai, pasak tyrimo, lietuviams rūpi mažiau nei vidutiniškai ES piliečiams (tik 42% šalies piliečių nurodė aplinkosaugos klausimus, kaip labai svarbius, kas yra vienas žemiausių rodiklių tarp visų šalių).

Atsižvelgiant į faktą, kad kuo visuomenėje didesnė nelygybė, tuo aplinkosaugos klausimai žmones jaudina menkiau⁴, tai stebinti netūrėtų. Vargu bau ar galima tikėtis visuomenės sąmoningumo, kai trečdalis žmonių gyvena skurdo ir socialinės atskirties rizikoje. Pasak Eurostat, 2017 metais Lietuvos ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų Gini koeficientas buvo antras blogiausias ES⁵. Nors BVP vienam gyventojui nuosekliai kyla, vienas iš trijų Lietuvos piliečių yra ties skurdo ir socialinės atskirties riba⁶. Gerai žinoma, kad nelygybė kenkia socialiniam teisingumui ir neigiamai veikia darnų vystymąsi⁷. Tai suponuoja, kad nelygybės mažinimas šalyse ir tarp šalių yra būtinas siekiant darnios plėtros⁸. Šis ekonominio nesaugumo ir fragmentiško pasaulį krečiančių problemų suvokimo kontekstas maitina populistinius judėjimus, ieškančius ne struktūrinių problemų, o vietinių atpirkimo ožių: kitos tautybės, odos spalvos, religijos ir pažeidžiamų žmonių grupių. Lietuvos visuomenės (ne)sąmoningumas puikiai atsiskleidžia jai renkantis tylųjį protestą – emigraciją, tuo pačiu metu, selektyviai taikant ar suvis priešinant „kitų“ teisei migruoti, dažnai apsunkinant relokacijos ar perkėlimo procesą. Viena vertus, mes priešinamės „kitam“, kita vertus, mes emigruojame ir tampame „kitu“.

Nesuprasdami emigracijos fenomeno kompleksiskumo mes apskame pabėgėlių valtis, nesuvokdami, kad mes patys esame tie, kurie sėdi valtyse. Šį (ne)sąmoningumą puikiai iliustruoja *Brexit* balsavimas, kai Londono priemiesčių apygardos, su didžiausiomis Pietų Azijos gyventojų bendruomenėmis balsavo už išėjimą iš ES, baiminantis, kad imigrantai naudosis šalies suteiktomis socialinėmis garantijomis?

Teigtina, kad fragmentiškas DVT supratimas bei žemas ryšių tarp globalių ekologinių, socialinių ir ekonominių pokyčių suvokimas, skatina nihilizmą arba *short-termistinį* oportunizmą, dėl ko, sąmoningumo kėlimui ir nelygybės mažinimui tenkantis vaidmuo yra kritiškai svarbūs siekiant darnaus vystymosi fikslų įgyvendinimo.

Nuo (ne)sąmoningumo link sąmoningumo: globalizacija

Ne paslaptis, kad būtent švietimas vaidina lemiamą vaidmenį likviduojant skurdą ir vedant klestinčios bei tvarios visuomenės link. Kaip aiškiai nurodyta 2018 m. Pasaulio vystymosi ataskaitoje (World Bank Group, 2017)¹⁰ ir 2016 m. Pasaulinės švietimo stebėsenos ataskaitoje (UNESCO, 2016 m.)¹¹, švietimas yra fundamentalus pamatas visiems kitiems DVT.

Lygybės klausimams tarptautinė bendruomenė „Darbotvarkėje 2030“ skiria daug dėmesio, bet ypatingai 4 DVT (kokybiškas išsilavinimas), kuris padalintas į dešimt uždavinių, kurių kiekvienas matuojamas globaliais ir tematiniais indikatoriais. Tarp šių uždavinių, vienas konkretus uždavinys 4.5 dedikuotas lygybei: „Iki 2030 metų panaikinti lyčių skirtumus švietimo srityje ir užtikrinti vienodas galimybes pažeidžiamoms asmenų grupėms, įskaitant žmones su negalia, vietinius gyventojus ir pažeidžiamoje padėtyje atsidūrusius vaikus, įgyti visų lygių išsilavinimą ir dalyvauti profesinio mokymo programose“. Kompleksiškas uždavinys aprėpiantis visų tipų nelygybę visuose švietimo rezultatuose.

Švietimo sociologijoje įvairių grupių pasiekimų skirtumus tyrinėjanti socialinės arba kultūrinės reprodukcijos teorija pabrėžia, kad švietimo sistemai nepadidinus visuomenės narių socialinio mobilumo, nauja karta atkartoja savo tėvų statusą visuomenėje¹². Edukologinių tyrimų sferoje šis reiškinys žinomas kaip „SEK“ - Socialinio, ekonominio ir kultūrinio (statuso, konteksto, aplinkos) poveikis mokinių pasiekimams. SEK statuso indeksas apskaičiuojamas, remiantis tokiais rodikliais, kaip tėvų išsilavinimas, tėvų darbas, šeimos turtas, namuose turimi ištekliai, reikalingi mokymuisi ar atspindintys gyvenimo gerovę ar klasikinę kultūrą (meno

kūriniai, kompiuteris, rašomasis stolas, mokomieji dalykai ir grožinė literatūra, vaiko kambarys, DVD grotuvas ir kt.)¹³.

Gerai žinoma, kad mokinių priskiriamų aukštam SEK kontekstui pasiekimai statistiškai reikšmingai aukštesni nei žemo socialinio, ekonominio, kultūrinio konteksto mokinių. PISA 2012 m. tyrimo duomenimis, Lietuvoje *skirtumas tarp aukšto ir žemo SEK statuso penkiolikmečių matematinio raštingumo buvo 83 taškai, kas prilygsta apytiksliai dviems mokslo metams*. Ir nors tokie tyrimai atskleidė, kad variacija tarp aukšto ir žemo SEK Lietuvoje yra panaši kaip vidutiniškai EBPO šalyse, pažvelgus į pasiekimų skirtumus pagal gyvenamąją vietą, atrodo, kad *mieste ir kaime gyvenančių penkiolikmečių pasiekimų skirtumai beveik trigubai didesni nei Estijoje*¹⁴.

Aiškinant tokius skirtumus svarbu nepamiršti, kad *34,4 proc. Lietuvos kaimo gyventojų gyvena skurdo rizikos sąlygomis, palyginti su 17,3 proc. miestų gyventojų*¹⁵. Pabrėžtina tai, kad nepriklausomai nuo vietovės, *vieno asmens su vienu ar daugiau vaikų absoliutaus skurdo lygis Lietuvoje 2017 m. padidėjo ir siekia 37.4% po išmokų (45.9% iki išmokų)*¹⁶. Kaip jau minėta, Lietuvos Gini indeksas demonstruojantis pajamų nelygybę šiuo metu yra antras aukščiausias ES ir nerodo mažėjimo tendencijų, priešingai, yra tarp sparčiausiai augančių.

Nors vietovė mokymosi rezultatams įtakos turi, teigtina, kad problemos ašis lieka skirtumas aukšto ir žemo SEK statuso šeimų mokinių, kas atsiskleidžia ir reikšmingoje variacijoje pasiekimuose *miestų viduje tarp mokyklų*. 2012 m. PISA tyrimo duomenimis, Vilniuje, įvairių tipų mokyklose matematinio raštingumo srityje mokinių pasiekimai skyrėsi iki 158 taškų (kas atitiktų iki 3 mokslo metų)¹⁷. Darytina prielaida, kad didelis pasiekimų skirtumas tarp mokyklų tipų miesto viduje atskleidžia būtent socialinę, ekonominę, kultūrinę stratifikaciją, kai žemiausio SEK mokiniai dėl vienu ar kitu priežasčių lieka pagrindinėse mokyklose, į (pro)gimnazijas išeinant aukštesnio SEK mokiniams. Kaip ir kaimų-miestų dichotomijos atveju, mokyklų tipų skirtumai liudija ne mokyklų per se (ne)kokybę, o žemo SEK konteksto pasekmes.

Prie visuomenės poliarizacijos prisideda ir *mokinių atrankas pagal pasiekimus vykdančios mokyklos*, be to, galimai, skatina naudojimąsi korepetitoriais. Valstybės audito duomenys atskleidžiantys, jog net 36% mokinių turi bent 1 korepetitorių, o net 25 proc. korepetitorius samdė ir pradinėse klasėse¹⁸. Nesunku nuspėti, kad reguliariai samdyti korepetitorius išgali ne žemiausio SEK konteksto šeimos.

Lokalizuojant DVT 4 (užtikrinti kokybišką švietimą) ir DVT 10 (mažinti nelygybę) rekomenduojama:

- Esamą pilotinį priešmokyklinių ir pradinių klasių *visos dienos mokyklos modelį plėsti* apimant ir vyresnes klases, finansuojant popamokinių mokomųjų dalykų konsultacijas visose mokyklose. Drausti mokykloms vykdyti *atrankas* pagal mokinių pasiekimus.

Socialinio mobilumo stabdžiu ir stipriu reprodukcijos instrumentu vadintina ir kai kurių *privačių ugdymo įstaigų vykdoma mokinių atranka bei piniginės rinkliavos* siekiančios net iki 479 €/mėn¹⁹, ko pasėkoje: ne tik segreguojami aukšto socioekonominio statuso šeimų vaikai nuo sunkiau besiverčiančių šeimų, bet ir diegiamas ydingas aukšto SEK statuso tėvų abejingumas valstybinių švietimo įstaigų būklei.

Rekomenduojama:

- Remiantis Suomijos ir Švedijos pavyzdžiu²⁰ reguliuoti privačių ugdymo įstaigų finansavimą iš savivaldybės biudžeto skiriant panašiai tiek lėšų kiek gauna atitinkamo dydžio valstybinės ugdymo įstaigos tuo pat griežtai draudžiant selektyvų mokinių priėmimą ir papildomo mokesčio iš tėvų rinkimą.

Nagrinėjant socialinės reprodukcijos švietime situaciją svarbios ir klasių *komplektavimo praktikos*. Lietuvos mokslininkų 2017 m. įvykdytas tyrimas²¹ atskleidė, jog Lietuvoje bendraklasių įtaka pasiekimams 3,9 karto didesnė nei paties mokinio. Atsižvelgiant į tai, teigtina, kad mokinių *skirstymas į homogeniškas grupes* („motyvuotas“, „sustiprintas“, „srautines“ klases ar pogrupius pagal gabumus ar pasiekimus („matematikų klasė“, „sustiprinto dalyko“, „A“ klasė ir pan.)) ar kiti grupavimo būdai yra ypatingai žalingi žemo SEK, pažeidžiamiems ar mokymosi sunkumų turintiems mokiniams²². Šiame kontekste kvestionuotinu motyvu laikytinas ir *geltonųjų autobusiukų naudojimas* skirtumams tarp kaimo ir miesto mokinių pasiekimams mažinti. Yra žinoma, kad kaimų apylinkėse surinkus, žemesnio SEK konteksto mokinius ir juos geltonaisiais autobusiukais vežiojant į miesto mokyklą, pastarieji patalpinami toje pačioje klasėje, arba kitoje žemo SEK konteksto mokinių grupėje, kas *de facto* atitinka homogeniškų srautinių klasių formavimą. Teigtina, kad tokia latentinė diskriminacijai dėl socioekonominės padėties yra moraliai nepriimtina.

Rekomenduojama:

- Užtikrinti, kad mokyklų bendruomenės būtų informuotos apie socialinės reprodukcijos veikimo principus, o mokyklų vadovybė formuojant klases laikytusi lygybės ir heterogeniškumo principų, ypatingą dėmesį skiriant geltonaisiais autobusiukais iš rajonų atvežtiems mokiniams.
- Užtikrinti vaiko gerovės komisijos ne tik reaktyvią, bet ir proaktyvią veiklą atpažįstant ir nustatant mokinių poreikius kylančius dėl nepalankios socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos.
- Ugdymo įstaigose identifikuoti socialiniu ir ekonominiu požiūriu mažiau palankias sąlygas turinčius mokinius ir veiksmingai spręsti tokių mokinių švietimą. Remiantis 2017 m. valstybinio audito ataskaita²³ mokinių ugdymo poreikių nustatymo gerosios praktikos pavyzdys galėtų būti toks: vadovybė, siekdama išsiaiškinti būsimų mokinių poreikius, kalbasi su kiekvienu ateinančiu į gimnaziją mokiniu ir jo tėvais individualiai; įvairius tyrimus atlieka soc. ir spec. pedagogė; gimnazijos bendradarbiauja su progimnazijomis, renka informaciją apie atvykstančių mokinių poreikius; organizuojamos adaptacinės vienos dienos stovyklos, kur dalyvauja nauji mokiniai, klasių vadovai, soc. pedagogai, vadovybė; kelis kartus per metus mokiniai pildo lūkesčių anketas, vadovybė jas analizuoja, aptaria; pagalbą mokiniui teikiantys specialistai atlieka tyrimus, parengia ir pateikia mokytojams apibendrintus duomenis apie kiekvienos klasės mokinių mokymosi galimybes, poreikius, polinkius ir pateikia metodines rekomendacijas; analizuojami mokinių pasiekimų tyrimų rezultatai.

Ydingą socialinės reprodukcijos švietime ratą užbaigia *nelygybė aukštajame moksle*. Nesunku nuspėti, kad *25% dažniau mokyklą metantys ar 2,6 karto prastesniais mokymosi rezultatais pasižymintys nepalankias sąlygas turintys Lietuvos mokiniai*²⁴, jeigu ir įstoja į aukštąsias mokyklas, tai konkuruoti su korepetorių ir „elitinių“ mokyklų abiturientais dėl valstybės finansuojamų vietų ar stipendijų šansų turi mažai. Lietuvoje aukštąjį išsilavinimą iš *mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių įgyja tik 16 proc.*, kai tuo tarpu didžiausias pajamas turinčių namų ūkių kvantilyje – 80 proc. asmenų²⁵. Atsižvelgiant į EBPO ekspertų pasiūlymus²⁶ **rekomenduojama:**

- Sukurti aukštojo mokslo informacijos valdymo sistemą, kurioje būtų galima stebėti valstybinius brandos egzaminus laikančių mokinių socialinę ekonominę padėtį, į valstybės finansuojamas (ir mokamas) vietas įstojančių studentų charakteristikas ir pirmosios pakopos (bakalauro) studijas pradedančių ir baigiančių asmenų charakteristikas.

- Persvarstyti studentams skiriamą paramą siekiant suderinti ją su lygybės tikslais. Praplėsti socialinių stipendijų gavėjų spektrą atsižvelgiant į tikrąjį poreikį.

Siekiant lygių galimybių užtikrinimo, socialinės sanglaudos ir demokratinių tradicijų išlaikymo švietimo sistemą būtina sureguliuoti taip, kad *daugiau švietimo išteklių gautų mažiau įgimtų gabumų turintys ar mažiau privilegijuotuose socialiniuose sluoksniuose gimę mokiniai*. **Rekomenduojama** diegti kompensacinius mechanizmus mažinančius visų tipų diskriminaciją:

- Atsižvelgti į EBPO ekspertų rekomendacijas²⁷ stiprinti ankstyvąjį ugdymą ir pagalbą tėvams rūpinantis ikimokyklinio amžiaus vaikais, ypač žemo SEK vietovėse.
- Vadovaujantis Estijos pavyzdžiu²⁸ visiems mokiniams užtikrinti nemokamus pietus, bei ugdymo priemones (užsienio kalbų vadovėlius, pratybas ir kt.), su visais nepalankioje socioekonominėje padėtyje esančiais mokiniais vykdyti kasmetinius pokalbius, o dėl nepasiekiamų ugdymo tikslų imtis atitinkamų pagalbos priemonių.
- Rengti fikslines priemones, pirmiausia skirtas padėti žemo SEK vietovių mokyklų mokiniams.

Pagirtinas neseniai Švietimo ir mokslo ministerijos (ŠMM) paskelbtas²⁹ papildomų 24 mln. eurų dydžio krepšelių skyrimas silpną geros mokyklos požymių raišką turinčioms bendrojo ugdymo mokykloms³⁰. Sveikintinas krepšelio skyrimo sąlygose juntamas kompensacinių mechanizmų dėl nepalankios socioekonominės padėties mokinių pasiekimams diegimas (atsižvelgimas į nemokamą maitinimą gaunančiųjų skaičių), taip pat ir mokyklų organizuojančių mokinių atranką pagal pasiekimus atribojimas nuo dalyvavimo gerosios patirties sklaidoje. Nors apie projekto sėkmę spręsti anksti, atkreiptinas dėmesys, jog lėšų suteikimo paskirtis - „sudaryti prielaidas ugdymo kokybei gerėti“³¹ skamba pernelyg abstrakčiai ir reikalauja konkretesnių indikatorių ir rodiklių, kam ir kaip mokyklos gali naudoti minėtas lėšas.

Rekomendacijos rodikliams ir stebėsenai:

- Atsižvelgti į faktą, kad DVT 4.5 turi 5 tematinius rodiklius, kurių tik 4.5.1 renkamasis ir fiksuojamas Lietuvoje, rekomenduojama į ŠMM renkamąs Darnaus Vystymosi Darbotvarkės tematinius rodiklius įtraukti UNESCO³² nurodytą 4.5.3 punktą „švietimo išteklių dalis persikirstyta nepalankioje padėtyje esančių gyventojų grupėms“.

- Užtikrinti, kad naujai kuriamose ugdymo turinio programose būtų diegiamas *Švietimas darniam vystymuisi (DVT 4,7)*, kaip horizontalus skirtingų dalykų integravimo pagrindimas, įgalinantis mokinius kartu su mokytojais nagrinėti Lietuvos problemas, matant jas globaliame kontekste. Užtikrinti, kad Globalusis švietimas būtų įtrauktas į mokytojų rengimą.

Visiškas skurdo panaikinimas... už 1,90 JAV dolerio per dieną

Ar galima laikyti Lietuvos skurdo mažinimo (pirmas DVT) ir švietimo (ketvirtas DVT) sritis visiškai įgyvendintas, o kilusius jose iššūkius pilnai įveiktus? Pasak plačiai cituojamo 2018 m. tarptautinio DVT indekso³³ – taip. Abu DVT pažymėti žalia spalva ir įgyvendinimo lygiu viršija 95%, kas suponuoja, jog šiose srityse Lietuva ne tik smarkiai pralenkė Latviją ir Estiją, bet su vis įgyvendino šiuos tikslus 12 m. anksčiau nei buvo tikėtasi. Taip atsitiko todėl, kad vertinant Lietuvos pažangą buvo taikomi ne Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijai (OECD) priklausančių šalių rodikliai³⁴. Tai reiškia, kad 2019 m., vertinant Lietuvos pasiekimus, bus naudojami OECD šalims skirti rodikliai, tad Lietuvos situacija skurdo ir švietimo srityse nušvis kitokia – raudona – spalva.

Rekomendacijos koordinavimui, bendradarbiavimui ir advokacijai:

- Skirtingoms ministerijoms atsakingoms už skirtingas DVT dalis rekomenduojamas efektyvesnis komunikavimas ir bendradarbiavimas. Aplinkos Ministerijai esant pagrindinei vykdančiajai institucijai pastebimas darnaus vystymosi politikos koncentravimasis į aplinkosaugos klausimus, antrame plane liekiant tokiems svarbiems elementams kaip socialinė vystymosi dimensija. *Vienas iš būdų tobulinti situaciją - kartu su NVO ir ekspertų grupėmis steigti tarpvyriausybines organizacijas, kuri būtų atsakinga už tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir bendrų veiksmų koordinavimą.*
- Žvelgiant į Lietuvos nevyriausybinių organizacijų advokacijos veiklas, matomas ne kas kitas kaip vykdomos politikos atspindys. Tai reiškia, kad į fragmentišką politiką nukreipta advokacija taip pat remiasi fragmentiškais advokacijos strategijomis, todėl, *rekomenduojama inicijuoti tarpsektorinę advokacijos koaliciją.*
- Trūksta aiškaus vaidmenų pasiskirstymo tarp vyriausybinių ir nevyriausybinių sektorių, ypačingai sąmoningumo kėlimo veiklose. Lietuvos kontekstas atskleidžia, kad dažniausiai NVO atsakingi už sąmoningumo kėlimo kampanijas. Nors dėl fragmentiškų veiklų (trumpalaikių ir mažo masto projektų) bei bendradarbiavimo trūkumo, nevyriausybinių sektorių pajėgumai yra riboti. *Didesni vyriausybės resursai skirti sąmoningumo*

kėlimui, Darbotvarkės 2030 tarpusavio ryšių atskleidimui ir komunikacijai efektyviai spręstų sąmoningumo trūkumą. Ypatingos svarbos ilgalaikiam sąmoningumui skatinimui turi Globalaus švietimo diegimas.

Problemų pripažinimas ir politinė valia

Darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimui reikalinga politinė valia, kuri gali būti inspiruota tik pilietinės visuomenės spaudimo dėka. Tyrimai vienareikšmiškai atskleidžia, kad visuomenė, kurioje yra didžiulė socioekonominė atskirtis darnaus vystymosi tikslais nesirūpina. Dėl to, nelygybės mažinimas turi būti pirmas žingsnis link darnaus vystymosi. Nelygybė stabdo darnią plėtrą, kelia socialinę įtampą, riboja bendruomenės sanglaudą ir tarpusavio pasitikėjimą³⁵, dažnai socioekonominė nelygybė pasireiškia augančiu žmogžudysčių, įkalinimų, naujagimių mirčių, paauglių gimdymų ir nutukimo atvejų skaičiumi³⁶, abejonių kilti negali, privalu imtis veiksmų siekiant sumažinti ir užkirsti kelią nelygybės augimui visuomenėje. Be labai svarbių makro ekonominės politikos pokyčių, kurie išeina už šio dokumento ribų, yra pilnai įmanoma ir moraliai privaloma kurti tokią švietimo sistemą, kuri ne reprodukuotų ir sustiprintų esamą socialinę stratifikaciją, bet ją kompensuotų suteikdama tikrai lygiavertį ir įtraukų švietimą mokiniams iš visų visuomenės sluoksnių. Prioritetu bendrojo lavinimo mokyklose laikant ne akademinis mokinių pasiekimus ar pasirengimą profesinei veiklai, o socialinės sanglaudos stiprinimą ir demokratinių vertybių puoselėjimą telkiant žmones drauge spręsti lokalias ir globalias problemas nepaliekant nei vieno(-os) nuošaly.

- ¹ Glokalizacija - tuo pačiu ir universalijų, ir individualizuojančių tendencijų atsiradimas šiuolaikinėse socialinėse, politinėse ir ekonominėse sistemose. Prieiga per internetą: <https://www.britannica.com/topic/glocalization>
- ² Auditas, įvertinantis migracijos, darnaus vystymosi ir globalaus švietimo situacija (2018): <https://www.developtogether.eu/lt/news/60-audit-completed-lt>
- ³European Commission (2015). Special Eurobarometer 441.
- ⁴ Nazrul, S. (2015). Inequality and Environmental Sustainability.
- ⁵ Prieiga per internetą: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
- ⁶ Lietuvoje skurdo ir socialinės atskirties lygis yra vienas aukščiausių ES. Asmenų, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, skaičius nuo 2015 m. padidėjo 14 000 ir 2016 m. pasiekė 871 000. Šis Lietuvos rodiklis yra vienas didžiausių ES (30,1 % 2016 m., palyginti su 23,4 % ES vidurkiu). EK. (2018). *Šalies ataskaita. Lietuva 2018*. Briuselis. p.23
- ⁷ Joan Hoffman (2017) Sustainability and inequality: confronting the debate, *International Journal of Urban Sustainable Development*, 9:3, 359-364, DOI: 10.1080/19463138.2017.1333004
- ⁸ Stewart, F. (2017). Supporting sustainability and reducing inequality: Is there a conflict between them?. *Acta Oeconomica*, 67(s1), 137-155.
- ⁹ Prieiga per internetą: <https://www.browngirlmagazine.com/2018/01/the-brexit-debate-why-did-south-asians-in-the-uk-vote-to-leave-the-european-union/>
- ¹⁰ World Bank Group (2017), *World Development Report 2018: Learning to Realize Education's Promise*, The World Bank, Washington DC, <http://dx.doi.org/10.1596/978-1-4648-1096-1>.
- ¹¹ UNESCO (2016), *Global Education Monitoring Report 2016: Education for People and Planet: Creating Sustainable Futures for All*.
- ¹² Žalimienė, L., Lazutka, R., Skučienė, D., Aidukaitė, J., Kazakevičiūtė, J., Navickė, J., & Ivaškaitė-Tamošiūnė, V. (2011). Socialinis teisingumas švietime: teorinė samprata ir praktinis vertinimas.
- ¹³ OECD. (2017). *PISA 2015 Results (Volume IV): Students' Financial Literacy (Vol. IV)*. <https://doi.org/10.1787/9789264270282-en>
- ¹⁴ ŠMM. (2016). *Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose. Mokinių pasiekimai*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
- ¹⁵ Skurdo rizikos rodikliai. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?eventId=176217>
- ¹⁶ Absoliutaus skurdo rodikliai. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=5857026>
- ¹⁷ ŠMM. (2016). *Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose. Mokinių pasiekimai*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
- ¹⁸ Valstybinio audito ataskaita "Ar gali gerėti Lietuvos mokinių pasiekimai." (2017).
- ¹⁹ Prieiga per internetą: <http://vaikystes-sodas.lt/praktine-informacija>
- ²⁰ Lundahl, L. (2016). *Equality, inclusion and marketization of Nordic education: Introductory notes*.
- ²¹ D. Stumbrienė, A. Jakaitienė, R. Želvys (2017). *Social and Academic Segregation in New EU Member States: PISA 2015 results (recenzuojamas)*
- ²² ŠMM. (2010). *Kam ir kiek naudingas mokinių grupavimas pagal gebėjimus?*
- ²³ Valstybinio audito ataskaita (2017) "Ar gali gerėti Lietuvos mokinių pasiekimai."
- ²⁴ EBPO. (2017). *Šalių švietimo politikos apžvalgos. Švietimas Lietuvoje*.
- ²⁵ Ibid
- ²⁶ Ibid
- ²⁷ ŠMM. (2017). *Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose. Mokytojas*. Vilnius.
- ²⁸ Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/pisa/PISA-2015-estonia.pdf>
- ²⁹ Prieiga per internetą https://www.smm.lt/web/lt/pranesimai_spaudai/naujienos_1/mokiniu-pasiekimams-gerinti-mokykloms-jau-siomet-numatomi-papildomi-12-mln-euru-
- ³⁰ Dėl Kokybės krepšelio skyrimo bendrojo ugdymo mokykloms tvarkos aprašo patvirtinimo, 2018 m. rugpjūčio 28 d. Nr. V-707
- ³¹ Ibid
- ³² Prieiga per internetą: <http://sdg4monitoring.uis.unesco.org/>

³³ The 2018 SDG Index and Dashboards Report. Prieiga per internetą: <http://www.sdgindex.org/>

³⁴ Pirmasis DVT (panaikinti skurdą) šiais metais matuojamas tik dvejais tarptautinio skurdo lygio indikatoriais, kitąmet bus papildomai įtrauktas ir skurdo pagal nacionalinę apibrėžtį indikatorius. Ketvirtasis DVT (kokybiškas išsilavinimas) kitąmet vietoj 3 rodiklių bus matuojami 8 rodikliai, įskaitant ir nelygybę pagal socioekonominį mokinių kontekstą.

³⁵ Wilkinsona, Pickett (2005). Income inequality and population health: A review and explanation of the evidence

³⁶ Prieiga per internetą: <https://hbr.org/2014/01/income-inequality-is-a-sustainability-issue-2>

“Šis leidinys išleistas su Europos Sąjungos finansine parama. Visą atsakomybę už leidinio turinį prisiima organizacija Diversity Development Group. Leidinio turinys nebūtinai atspindi visos Europos Sąjungos požiūrį.”

“LoCaB” yra finansuojamas projekto “Kurk darnią Europą visiems” (angl. [Make Europe Sustainable for All](#)).

